

Asia: VN/6791/2026

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitysluonnos eduskunnalle eräitä Työllisyys-, kehittämis- ja hallintokeskuksen tehtäviä koskevan lainsäädännön muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Nykytila ja sen arviointi

Kansalaisopistojen liitto pitää perusteltuna tavoitetta selkeyttää viranomaisten työnjakoa työvoimapalveluissa ja vähentää päällekkäisiä rakenteita. Kansalaisopistojen näkökulmasta esityksen keskeinen vaikutus ei kohdistu suoraan vapaan sivistystyön sääntelyyn, vaan välillisesti kuntien työllisyys-, ohjaus- ja monialaisten palveluiden rakenteisiin. Näillä muutoksilla on kuitenkin käytännössä merkittäviä vaikutuksia siihen, miten kansalaisopistot kytkeytyvät paikallisiin oppimis-, osallisuus- ja työllisyyspolkuihin.

Kansalaisopistot toimivat kunnissa matalan kynnyksen oppimisen, osallisuuden, perustaitojen, kielitaidon, digitaitojen ja hyvinvoinnin vahvistajina. Siksi on tärkeää, että lakimuutosten toimeenpanossa turvataan paikallisten koulutus- ja palvelutoimijoiden yhteistyö sekä asiakkaiden sujuva ohjautuminen myös kansalaisopistojen tarjoamiin palveluihin.

Esityksessä tunnistetaan työvoimapalvelujärjestelmässä päällekkäisyyksiä ja epäselvyyksiä KEHA-keskuksen ja kuntien työvoimaviranomaisten välillä. Kansalaisopistojen näkökulmasta tämä arvio on pääosin oikeansuuntainen: paikallisen palvelujärjestelmän toimivuus paranee, jos vastuut ovat selkeitä ja asiakkaan näkökulmasta ymmärrettäviä.

Samalla on kuitenkin todettava, että nykyinen valtakunnallinen tuki on osaltaan lisännyt yhdenmukaisuutta, koordinointia ja yhteisiä käytäntöjä. Jos näitä rakenteita puretaan ilman riittävää paikallista yhteistyön vahvistamista, riskinä on alueellisen eriytymisen kasvu. Tämä heijastuu myös kansalaisopistoihin, joiden mahdollisuudet toimia osana työllisyyttä, kotoutumista ja osallisuutta tukevia palveluketjuja riippuvat jatkossa entistä enemmän paikallisista ratkaisuista.

2. Tavoitteet

Kansalaisopistojen liitto pitää kannatettavana esityksen tavoitetta selkeyttää rooleja, vähentää päällekkäisyyksiä ja vahvistaa KEHA-keskuksen ydintehtäviä tietojärjestelmien, arvioinnin ja tiedolla johtamisen osalta. Selkeämpi rakenne voisi parhaimmillaan helpottaa myös kuntien ja muiden paikallisten toimijoiden yhteistyötä.

Tavoitteiden toteutumisessa on kuitenkin välttämätöntä huolehtia siitä, ettei palvelujärjestelmän selkeyttäminen johda heikossa asemassa olevien asiakkaiden ohjauksen, monialaisen tuen tai matalan kynnyksen oppimispolkujen heikentymiseen. Kansalaisopistot tavoittavat juuri niitä ryhmiä, joiden osallistuminen ei useinkaan käynnisty ilman henkilökohtaista ohjausta, saavutettavia oppimisympäristöjä ja paikallista yhteistyötä.

3. Ehdotukset ja niiden vaikutukset

Esityksen vaikutukset kansalaisopistoihin ovat ennen kaikkea välillisiä, mutta käytännössä kuitenkin merkittäviä. Kun työvoimaviranomaisten osaamisen kehittämisen tuki, monialaisen palvelun tuki sekä valtakunnalliset asiakas- ja neuvontapalvelut vähenevät tai lakkaavat, kasvaa kuntien ja paikallisten verkostojen vastuu palvelujen yhteensovittamisesta. Tämä voi lisätä kansalaisopistojen merkitystä paikallisina kumppaneina erityisesti perustaitojen, digitaitojen, kielitaidon, osallisuuden, arjenhallinnan ja hyvinvointia tukevan koulutuksen järjestäjinä.

Liiton mielestä on olennaista, että vaikutusarvioinnissa tunnistetaan nykyistä selvemmin myös vapaan sivistystyön toimijoiden rooli. Kansalaisopistot ovat kunnille kustannustehokkaita ja nopeasti reagoivia kumppaneita, mutta tämä edellyttää, että kunnat ja työllisyysalueet tunnistavat opistojen aseman osana palvelu- ja koulutuskokonaisuutta.

Esityksessä tunnistetaan riski siitä, että osaamisen kehittämisen, neuvonnan ja oikeudellisen tuen purkaminen valtakunnallisina tukimuotoina voisi lisätä alueellista vaihtelua. Kansalaisopistojen näkökulmasta tämä saattaisi tarkoittaa, että mahdollisuudet rakentaa toimivia oppimis- ja osallisuuspolkuja vaihtelevat merkittävästi alueittain.

4. Muut toteuttamisvaihtoehdot

Kansalaisopistojen liitto pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa arvioidaan myös sellaisia toteuttamistapoja, joilla valtakunnallisen tuen vähentämisestä huolimatta voidaan säilyttää riittävä yhteinen koordinaatio, vertaisoppiminen ja tiedonvaihto kuntien sekä muiden paikallisten toimijoiden välillä. Kansalaisopistojen näkökulmasta erityisen tärkeää olisi, että monialaisen yhteistyön ja palveluohjauksen tueksi jäisi vähintään toimivat alueelliset tai valtakunnalliset verkostorakenteet.

a. Laki elinvoimakeskuksista sekä Työllisyys-, kehittämis- ja hallintokeskuksesta annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Liiton mielestä on ymmärrettävää, että KEHA-keskuksen tehtäviä rajataan ja painotetaan tiedolla johtamiseen, ennakointiin ja tietojärjestelmätehtäviin. Kansalaisopistojen näkökulmasta on kuitenkin tärkeää, että tiedolla johtamisen vahvistuminen hyödyttää myös paikallista koulutussuunnittelua ja osaamistarpeiden ennakointia. Kunnilla tulisi olla mahdollisuus hyödyntää tätä tietoa myös yhteistyössä kansalaisopistojen kanssa.

b. Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä annetun lain 17 ja 18 §:n kumoamisesta

Liiton mielestä tämän kohdan vaikutukset ovat kansalaisopistojen kannalta merkittäviä. Monialaisen palvelun tuen poistuminen voisi heikentää erityisesti nuorten ja muiden tukea tarvitsevien ryhmien palvelupolkujen koordinaatiota, elleivät kunnat ja hyvinvointialueet rakenna tilalle toimivia käytäntöjä. Kansalaisopistot voivat osaltaan tukea näitä ryhmiä, jos paikallinen aktiivinen yhteistyö on toimivaa.

c. Laki työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain muuttamisesta

Työvoimapalveluiden järjestämiselakiin esitettävät muutokset tukevat esityksen päälinjaa, jossa työvoimaviranomaisten rooli asiakas- ja neuvontapalveluissa selkiytyy. Kansalaisopistojen näkökulmasta ratkaisevaa on, että palveluohjaus toimisi käytännössä: asiakkaiden tulee löytää myös sellaisiin koulutusratkaisuihin, jotka eivät ole tutkintokoulutusta, mutta vahvistavat kuitenkin työelämävalmiuksia, kielitaitoa, digitaitoja, osallisuutta ja toimintakykyä. Kansalaisopistojen tarjoamasta koulutuksesta suurin osa on sellaista, johon osallistuminen ei ole lainkaan esteenä henkilön työllistymiselle. Lisäksi lähes kaikki koulutus edistää työllistymisvalmiuksia.

6. Lakia alemman asteinen sääntely

Liiton mielestä on tärkeää, että asetustasolla ja toimeenpanossa varmistetaan palvelujen käytännön jatkuvuus sekä eri toimijoiden yhteistyö. Kansalaisopistojen näkökulmasta olennaista ei ole ainoastaan tehtävien muodollinen siirto, vaan se, että kunnissa säilyy kyky rakentaa toimivia paikallisia palvelu- ja koulutuspolkuja.

7. Voimaantulo

On huolehdittava siitä, että voimaantuloon ja siirtymäaikaan liittyvä toimeenpano suunnitellaan huolellisesti. Erityisesti vuoden 2027 siirtymävaiheessa on riski, että paikallisiin verkostoihin, neuvontaan ja ohjaukseen syntyy katkoksia. Kansalaisopistojen näkökulmasta tämä voisi näkyä asiakkaiden heikompana ohjautumisena koulutukseen ja osallisuutta tukevaan toimintaan.

8. Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

-

9. Muuta

Kansalaisopistot ovat kunnissa valmiina olevia ja erittäin kustannustehokkaita toimijoita tukemaan työllisyyttä, kotoutumista, osallisuutta ja elinikäistä oppimista. Liitto ehdottaa, että toimeenpanossa ja kansallisessa ohjeistuksessa korostetaan kuntien mahdollisuutta hyödyntää kansalaisopistoja osana paikallisia palveluketjuja.

Jatkovalmistelussa tai toimeenpanon seurannassa pitäisi arvioida, miten muutokset vaikuttavat asiakkaiden ohjautumiseen matalan kynnyksen koulutuspalveluihin, nuorten, kotoutujien ja muiden tukea tarvitsevien ryhmien oppimis- ja osallisuuspolkuihin, alueelliseen yhdenvertaisuuteen palvelujen ja koulutuksen saavutettavuudessa sekä kuntien ja paikallisten koulutustoimijoiden yhteistyörakenteiden toimivuuteen.

Kansalaisopistojen liiton mielestä esityksen tavoitteet ovat pääosin kannatettavia, mutta toimeenpanossa on varmistauduttava siitä, ettei paikallisen tuen, ohjauksen ja monialaisen yhteistyön heikkeneminen vähennä heikommassa asemassa olevien ryhmien mahdollisuuksia osallistua koulutukseen ja kiinnittyä yhteiskuntaan. Kansalaisopistot tulee tunnistaa osaksi tätä ratkaisua.

Nuottanen Jaana
Kansalaisopistojen liitto KoL